

відповідних статей, за допомогою яких вони, покарання, визначаються в кримінальному законі, передбачають слова «позбавлення волі».

Вважаємо таку точку зору хибною, бо вона виглядає юридично неповноцінною через те, що її прибічники, як видається, суто формально ставляться до здійснення диференціації кримінальних проступків і злочинів, аналізуючи лише форму без відповідного аналізу змісту, що є найголовнішим і найпринциповішим у будь-якому дослідженні. Як відомо, форма не завжди детермінує зміст у повному обсязі. Та й для цього немає, як правило, необхідності. Форма призначена для узагальненого викладу якогось явища, його впорядкування на тлі інших. Для форми не є обов'язковим критерієм включення всіх ознак, що характеризують явище. Бажано, звісно, щоб вона максимально втілювала явище відповідно до його змісту. Але це не завжди є реальним, особливо на тлі багатоступеневої систематизації явищ, зокрема рамками відповідних статей чинного КК України.

Звісно, законодавчі визначення деяких форм явищ, з огляду на текстуальні редакції назв статей, заслуговують на суттєві юридичні корекції. Проте, це абсолютно не означає, що аналізуючи явища, форми яких ми бачимо (мова йде про всі явища, що піддаються аналізу), слід ігнорувати їх зміст, адже це призведе до повного вихолощення остаточного розуміння смислового наповнення самого явища і, у підсумку, – до непродуктивного його обговорення на шпальтах наукових публікацій, а також до неправильного визначення й дослідження у навчальному процесі, та невірному застосування у практичній діяльності.

Можливо, здійснене нами дослідження й не претендує на звання ідеального рішення у розв'язанні розглядуваної проблематики. Бо ідеальним рішенням було б здійснення саме автентичного визначення таких покарань (пов'язаних із позбавленням волі) у самому кримінальному кодексі, зокрема, шляхом створення відповідної примітки до статті 12. Проте, воно, на нашу думку, є конструктивним, оскільки базується на вже сформульованих приписах чинного законодавства, й урахує критерії, притаманні характеристиці стану особи, яка позбавляється волі. При цьому, такий підхід не суперечить вимогам Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2020 № 2617-VIII, а саме статті 12 в редакції такого Закону.

Чекати на відповідне роз'яснення суду, як видається, немає підстав, оскільки приписи Закону набудуть чинності вже менше ніж за два місяці, і його прийдеться застосовувати на практиці, а також використовувати в навчальному процесі. Коли з'явиться відповідне роз'яснення Пленуму Верховного Суду України з такого питання – не відомо. Як не відомо і те, чи з'явиться воно взагалі.

Таке питання є значно актуальним вже сьогодні й тому вирішуватись воно повинно якомога швидше. Вважаємо інтенсивне наукове обговорення зазначеної проблеми – найкоротшим шляхом у подоланні тих суперечностей, що можуть виникати під час неофіційного тлумачення відповідних положень кримінального кодексу. І залежно від того, як швидко науковці та практики узгодять вірні критерії диференціації покарань на ті, що пов'язані з позбавленням волі й ті, що позбавлення волі не передбачають, залежатиме успішність правильного впровадження приписів кримінального закону як під час теоретичного обговорення, так і протягом практичного застосування окремих положень його Особливої частини.

Одержано 01.11.2019

УДК 343.9

Олексій Миколайович ЛИТВИНОВ,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0003-2952-8258>;

Євгенія Олексіївна ГЛАДКОВА,

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0003-4621-1738>

МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ В ЧАСИ ПОСТМОДЕРНУ

Від часів Просвітництва, а може і ще раніше, класичний університет виконував загальнокультурні функції і підтримувався державою. Як соціальний інститут він прагнув бути автономною системою, що самоорганізується на основі правил академічної спільноти. Натомість сучасний університет, поставлений в умови державної підтримки і в той же час комерційної конкуренції, розв'язує завдання одержання фінансової вигоди. Це обумовлено вимогами ліберального економічного укладу й відповідного порядку, до яких місія сучасного університету, його структура та функції, недостатньо адаптовані.

Університет – унікальний соціальний феномен. Будучи гуманітарним і культурним інститутом, він створює передумови для розвитку негуманітарних – природничонаукових, технократичних досягнень соціуму. Як частина

соціуму він забезпечує його оновлення в цілому через свій продукт – знання. Місія університету характеризує його основну інтенцію, яка корелятивна культурно-історичним запитам, що детермінують модель цього соціального інституту. Сучасність характеризується створенням інформаційного суспільства, постмодернізацією, диктатом ліберальних ідей у глобальному масштабі. В умовах жорсткої світової конкуренції за фінансові ринки університети брендують себе через іміджеві метафори: Оксфорд, Кембридж, Гарвард позиціонують себе як продовжувачі класичних традицій (висока кваліфікація викладачів, академічна і дослідницька свобода, демократична атмосфера); Німеччина, Швейцарія, Австрія пропонують практично спрямовану освіту (зв'язок з практикою, працевлаштування).

Якщо в СРСР фінансування освіти і науки було привілеєм держави, то в умовах лібералізму професор і дослідник стали «пролетарями» розумової праці, університети заробляють гроші на ринкових умовах. Керівництво університетів залежно від потреб ринку має вносити корективи в навчальні плани, змінювати штатний розклад, переробляти навчальні програми, від року до року з орієнтацією на запиту ринку праці змінювати контрольні цифри набору тощо. Завдання, на які орієнтуються комерційні суб'єкти, абсолютно не збігаються з моделлю університету, розгорнутою в триаді: культура – наука – освіта. Університет виникає як академічний освітній суб'єкт в рамках суспільства, а держава забезпечує йому стабільний статус. Університет створюється за допомогою формальних правил, але неформальні правила стають головними в забезпеченні його стабільності і самоорганізації. Корпоративна академічна субкультура виступає іманентним ядром університету: вона одночасно і конструє становий хребет колективу, й інтелектуальне ядро, і як інституційна форма контролю, і механізм передачі соціального досвіду між поколіннями викладацького корпусу.

Сучасні вітчизняні державні ВНЗ, з одного боку, орієнтовані на держзамовлення і начебто стабільні, але, з іншого боку, найважливішим показником їх роботи є фінансова ефективність, в тому числі наукових досліджень. Новітні реформи проводяться за рахунок формальних процедур, а обсяг документообігу за останні роки збільшився в рази. Зростання формальних правил веде до абсолютної жорсткості самої освітньо-наукової системи і до її виродження. Перемога бюрократичної регламентації (менеджмент якості, моніторинг, дорожні карти, плани, програми) сприяє розпаду культурного ядра академічної спільноти. Адже матрицею відтворення певної професійної культури є соціальна пам'ять, в даному випадку академічна, яка містить сукупність культурно-освітніх програм. Професору вже не так довіряють під час навчального процесу, контролюють його зміст, відвідуваність, час початку і завершення занять тощо. Тому сучасний реформованої університет відповідає не критеріям класичного навчального закладу, а критерію комерційно-бюрократичної організації.

Університет заснований на парадоксальному принципі: держава його фінансує, маніфестує його цілі, завдання та функції як загальносоціальні і в той же самий час надає йому повну академічну свободу. Без академічної свободи університету не може бути.

За всіма цими ознаками сучасний університет не є класичним, а являє собою державну корпорацію, оскільки фінансується державою (бюджетно), але поставлений в умови дотримання критерію «ефективність / неефективність» на основі моніторингу. На його плани і цілі впливають ринок праці, роботодавці, а також необхідність залучення грошових коштів. І у виборі ректора, і у визначенні штатного розкладу, і у затвердженні програм навчання він позбавлений самостійності.

Колись університет був елітарним. У 90-ті роки в Україні на хвилі відкриття комерційних навчальних закладів через бюрократичне свавілля всі ВНЗ в країні стали університетами. Всі вищі навчальні заклади в гонитві за економічною вигодою (самофінансуванням) «купували» статус університету, що допомагало їм ефективно здійснювати масові набори студентів. Настав час статус університету та інших видів навчальних закладів розвести. Елітарність як ознака університету повинна підтверджуватися високим ступенем відбору, продуманим набором дисциплін і предметів вивчення, високим рівнем не тільки знань, а й стилю, грамотності, освіченості, ерудиції. Національний університет працює на самосвідомість соціуму, з нього виходять інтелектуали, які визначають цвіт нації, тобто створюють її основні інтелектуальні досягнення в різних сферах.

Університет орієнтований як на фундаментальну освіту, так і на фундаментальну науку. Фундаментальна наука – це знання про світ в цілому, наукову картину світу, її основні закони і закономірності. Таке знання пов'язане з практикою не прямо, а опосередковано, через прикладні дослідження і розробки. Сучасна ж орієнтація університетів в Україні – це комерційно вигідні замовлення. Освіта також редукується до набору спеціальних вмінь та навичок. Культурна, просвітницька, соціальна функції відкидаються. В сучасних ВНЗ набір дисциплін зумовлюється професійною доцільністю. Іноді це зводиться до прагнення будь-якими способами одержати диплом, без належних на те підстав, адже цікавлять реципієнта не власне знання, а сертифікат про освіту.

Університет за критеріями науковості орієнтований на саме професійне співтовариство. Фундаментальність дослідження і його результатів визначає науково-академічне співтовариство, яке відбирається, виховується університетської традицією. Відгуки колег, найбільш авторитетних у досліджуваній сфері, служать вищим критерієм науковості та значущості. Натомість у комерційній структурі прагнуть виконати дослідження, розробку і отримати якомога більшу грошову винагороду. Саме тому сучасні університети орієнтовані на емпіричні розробки, а такі дослідники фундаментальних проблем виявляються ізгоями.

Університет формує тип особистості, яка здатна до самостійної високоінтелектуальної діяльності, до саморозвитку в цій сфері. Науковий стиль мислення формується за рахунок тісного поєднання науки й освіти. Будучи інноваційними структурами, університети культивують у своїй спільноті інноваційний стиль мислення. Особливе значення у випускників університету мають володіння науковим методом, вміння самостійно рухатися в будь-якому

науковому напрямку, самостійно вчитися і вчити інших. Натомість випускник комерційного закладу орієнтований не на критичне мислення, а на використання готового, стереотипного, шаблонного знання з підручників або на симулювання новацій за рахунок запозичення з інтернет-комунікацій.

Університет – це і центр навчання, трансляції знання, і центр його добування. Комерційний заклад орієнтований на швидку віддачу, яка може бути отримана швидше за все за рахунок запозичення з інформаційного середовища. В умовах сучасної бюрократизації університетського управління, коли кількісні критерії результативності затьмарили якісні і стали універсальними, поширились імітаційні практики, що зумовило і падіння якісного рівня наукових досліджень. Через надмірну експлуатацію викладачів у навчальному та дослідницькому процесі виник бум імітаційної діяльності. Бюрократизація сприяє виродженню механізмів академічної культури самоконтролю і самоорганізації й розвитку псевдонаукового знання.

Висновок. В Україні за роки незалежності змінився політичний устрій, інтенсивно розвивається інформатизація, однак бюрократизація не зменшилась, а зросла ще більше. Сучасний університет, виходячи з рівня розвитку знань і цивілізації, повинен являти собою синергетичну машину, що забезпечує прискорений ріст наукового знання й інноваційних продуктів. Однак насправді цей заклад поступово перетворюється на державно-бюрократичний механістичний симулякр, який забезпечує функціонування державно-олігархічного капіталізму, що експлуатує сировинну економіку. Подальше реформування вищої школи з таких позицій або за подібними лекалами здатне, на наше глибоке переконання, привести до втрати ідеалів класичного університету і розвитку псевдонаукового процесу. Парадокс: держава зберігає бюджетне фінансування університетів, але внаслідок бюрократизації цей процес веде до повної неспроможності реформ. Мабуть, зовсім не спрацює ідея розвитку академічної спільноти та різноманіття адекватних форм управління університетами та іншими інститутами освіти.

Свого часу університет з'явився не випадково. Без університету важко собі уявити зростання раціональності в суспільстві і прогрес цивілізації. У той же час ситуація з освітою в часи постмодерну вимагає коректування функцій університету. Назване коригування – нагальна потреба розвитку вищої школи в сучасній Україні.

Одержано 07.10.2019

УДК 159.92:351

Микола Георгійович ЛОГАЧЕВ,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології та психології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2706-9521>

КАФЕДРА ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ – ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Історія кафедри тактико-спеціальної підготовки бере свій початок з 1992 року, коли на базі Спеціального факультету МВС Української юридичної академії було створено Харківський інститут внутрішніх справ. Наказом ХІВС від 15.03.1992 № 19 о/с була створена кафедра тактико-спеціальної та військової підготовки.

За багаторічний період часу, що минув з моменту заснування, навчальна база кафедри вже морально та фізично застаріла і не відповідала вимогам часу. Тому на засіданні кафедри було прийняте рішення про її корінну реконструкцію. Ця ініціатива отримала підтримку з боку керівників ХНУВС О. М. Бандурки та О. Н. Ярмиша.

На початку 2004 року на кафедрі було створено спеціалізований комп'ютерний клас, який був обладнаний 10 комп'ютерами. Також були розроблені спеціальні комп'ютерні програми, які дозволяли модулювати конкретні надзвичайні ситуації та алгоритми дій особового складу підрозділів внутрішніх справ при ускладненні оперативної обстановки, виникненні стихійного лиха або техногенної катастрофи. У разі виникнення змодельованої надзвичайної ситуації, комп'ютерна база даних дозволяла керівникам органів внутрішніх справ на рівні УВС-РВВС – приймати адекватне управлінське рішення.

Протягом наступних місяців було повністю завершено реконструкцію та євроремонт усіх навчальних аудиторій та приміщень. В результаті цих заходів, площа аудиторного фонду кафедри збільшилась на 20 м², а 20 грудня 2004 року – на День міліції, – у трьох спеціалізованих аудиторіях з дисциплін «Тактико-спеціальна підготовка», «Безпека життєдіяльності» та «Топографія» розпочались заняття. Кожна з аудиторій була обладнана комп'ютерами та телевізорами, спеціальними тематичними стендами та макетами, що дало змогу використовувати у навчальному процесі сучасні технології.

Якісному проведенню занять також сприяла створена сучасна навчально-матеріальна база спеціального циклу «Автомобільна підготовка», яка включала: комп'ютерний клас, спеціалізований тренажерний комплекс з підготовки курсантів та студентів для отримання кваліфікації «Водій транспортного засобу категорії «В». Також повністю був оновлений автопарк учбових автомобілів: морально та фізично застарілі автомобілі «ЛуАЗ» замінили сучасні, на той час, нові моделі «ВАЗ-2105».

Істотний внесок у розвиток кафедри, створення сучасної матеріальної і навчально-методичної бази зробили її керівники та ветерани: М. Г. Логачев, І. К. Шаша, А. І. Черкашин, О. В. Винник та інші.